

*Makalenin Türü: Araştırma Makalesi / Research Article

*Geliş Tarihi / First Received: 13.07.2023

*Kabul Tarihi / Accepted: 03.09.2023

*Atf Bilgisi: Özgürbüz, M. E.; Koz, A. (2023). "Resimli Çocuk Kitaplarına Ekofeminist Bir Yaklaşım: Hayvan Haklarına Giriş". Hars Akademi, 6 (2), 270-285.

*Citation: Özgürbüz, M. E.; Koz, A. (2023). "An Ecofeminist Approach To Children's Picturebooks: Introduction To Animal Rights". Hars Akademi, 6 (2), 270-285.

RESİMLİ ÇOCUK KİTAPLARINA EKOFEMİNİST BİR YAKLAŞIM: HAYVAN HAKLARINA GİRİŞ

Merve Esra ÖZGÜRBÜZ* – *Ayşegül KOZ***

Öz

Yaşanılan dünyada hegemonik kıstaslar çerçevesinde canlılar birtakım gruplara ayrılarak kendi aralarında hiyerarşik bir derecelendirmeye tabi tutulmaktadır. Cins, cinsiyet, cinsel yönelim, ırk, yaş şeklinde çeşitli kriterlerle kurgulanan ayrımcılığın kutsadığı grup beyaz heteroseksüel erkektir. Erkeği kutsayan ataerkil ideolojileri eleştiren birçok kuram vardır. Bu kuramlardan biri olan ve kadın ile doğaya yönelik baskının kaynağının aynı olduğunu savunan ekofeminizm, özellikle doğaya odaklanarak erkek dışında kalan cins ve cinsiyetler üzerinde yaratılan tahakküm hakkında politikalar üretmektedir. Söz konusu politikalar doğrultusunda doğal çevrenin tahribatını, ağaçların, denizlerin, hayvan türlerinin yok edilmesini, aşağı bir konumda görülmesini engellemek; ataerkil sistemin neden olduğu olumsuzluklar üzerinde düşünmek ve çözümler üretmek hedeflenmektedir. Çalışmada ekofeminizmin ne olduğu, kadın ve doğa arasındaki ilişki, ekofeminizmin ortaya çıkışı ve gelişimi konularına yer verilmektedir. Çözümleme bölümünde Meav Yayıncılıktan *Hayvan Haklarına Giriş Seti* kapsamında çıkan *Hayvan Kurtarma* ve *Senin Gibi* adlı iki resimli çocuk kitabı ekofeminist eleştiri bağlamında değerlendirilmektedir. İnsanın doğaya, hayvanlara, diğer insanlara karşı muamelesinin eleştirildiği kitaplarda cins ve cinsiyetler arasındaki eşitsizliğin sorgulanması temel mesele olarak gündeme getirilmektedir. Bununla beraber türcülük ve cinsiyetçiliğe eleştirel bir anlayışla yaklaşan çalışma, çocuk kitaplarının ekofeminist bir bakışla ve karşılaştırmalı bir şekilde incelenerek bu konuda var olan çalışmaların desteklenmesine de katkı sağlamayı hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: Resimli kitap, ekofeminizm, türcülük, cinsiyetçilik, hayvan hakları.

AN ECOFEMINIST APPROACH TO CHILDREN'S PICTUREBOOKS: INTRODUCTION TO ANIMAL RIGHTS

Abstract

In our world, living beings are divided into groups within the framework of hegemonic criteria and subjected to a hierarchical classification among themselves. The group blessed with discrimination based on various criteria such as sex, gender, sexual orientation, race, and age are white heterosexual males. There are many theories that criticize patriarchal ideologies that bless men. Ecofeminism, which is one of these theories and argues that the source of oppression of women and nature is the same, develops policies that address the domination of genders other than men by focusing specifically on nature. In order to prevent the destruction of the natural environment, the destruction of trees, oceans and animal species, and to fight the inferiority of women, it tries to reflect on the negative effects of the patriarchal system and find solutions. The study addresses the question of what ecofeminism is, the relationship between women and nature, and the emergence and development of ecofeminism. In the analysis section, two illustrated children's books called *Animal Rescue* and *Comme Toi*, published by Meav Publishing as part of the *Introduction to Animal Rights* set, are evaluated in the context of ecofeminist critique. The questioning of gender inequality is taken up as a fundamental theme in the books, which critique man's treatment of nature, animals, and other humans. Furthermore, approaching speciesism and sexism with a critical understanding, this study aims to contribute to the support of existing studies on this topic by examining children's books with an ecofeminist perspective and comparatively.

Keywords: Picturebook, ecofeminism, speciesism, sexism, animal rights.

* Dr. Arş. Gör., Karadeniz Teknik Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Trabzon. mervesrapolat@gmail.com / ORCID: 0000-0002-0616-5071

** aysegulkoz61ts@gmail.com / ORCID: 0009-0004-1194-4768

Giriş

Doğa ile feminist ideolojiyi odağına alan ekofeminist hareket, erkek egemen sistemi yıkarak tüm canlıları ve onları savunmasız bırakan unsurları olumlu yönde yeniden yaratmayı, cins ve cinsiyet eşitliğini kurmayı amaçlamaktadır. İlk defa, feminist aktivist Françoise d'Eaubonne tarafından 1974'te yayımlanan *Le Feminisme Ou La Mort (Feminizm veya Ölüm)* isimli kitapta kullanılan ekofeminizm terimi (Özdemir, Aydemir 2019: 267), kadınlar ve çevre arasında kuramsal bir bağ kurmaktadır. Kadının ve doğanın yok sayılmasının ve ortak bir biçimde sömürülmesinin nedeninin kapitalist ataerkil sistem olduğunu savunan ekofeminizme göre kadın ve doğanın ezilme oranı eş değerdir. Böylelikle türçülük ve cinsiyetçilik arasındaki yakın ilişkinin altını çizen (Gezgin 2017: 398) ekofeminizm, kadın ve doğanın ezilmesi meselelerinin benzer yanları olduğunu ve kadının erkek egemenliğinden çıkarak özgürleşmesiyle birlikte doğanın da özgürleşeceğini savunur.

Bu çalışmada *Hayvan Haklarına Giriş Seti*'nden yola çıkılarak ekofeminist bir bakış açısıyla cins ve cinsiyet eşitsizliği, sömürü, ataerkil yapı gibi kavramlardan hareketle doğaya ait olanın ikincil plana atılması, yok sayılması, sömürülmesi eleştirel bir şekilde incelenmektedir. İlk yayımlanma tarihleri 2015 ve 2017 olan iki resimli kitap ekofeminizm kuramına göre değerlendirilmektedir. Bu eserlerde var olan ataerkil değer biçimlerinin yıkılarak cins ve cinsiyet eşitliğine dayanan bir dünyanın yaratılması, çocukların doğa ve hayvan sevgisi konularında bilinçlendirilmesi ve onlara farkındalık kazandırılması ön plandadır.

Çalışmada çocuk edebiyatının resimli kitap türünün seçilmesinin öncelikli nedeni, doğa konusunda bilinçli ve farkındalığı yüksek bireyler yetiştirmenin ilk adımının okul öncesi dönemde atılmasıdır. Henüz okuma bilmeyen çocukların kitapla tanışma serüveni, yazılı unsurlardan önce görsellerle gerçekleşmektedir. Okuma bilen biri aracılığıyla yazılı metne ulaşan çocuk, bir aracı olmadan görsel metne temas etmekte ve onu kendi dünyasında yorumlamaktadır. Diğer bir ifadeyle çocuk ilgi çekici görseller aracılığıyla hem kitap okuma alışkanlığı kazanabilir hem de henüz okumaya başlamadan anlama ve çözümleme becerilerini geliştirebilir. Dolayısıyla görsel öğeler çocuklar için bir araç değil, belirli bir amacı ortaya koymada bir işlevselliğe sahiptir.

Doğaya ve cinsiyetçiliğe eleştirel bir anlayışla yaklaşan bu çalışmanın asıl önemi, resimli çocuk kitaplarının ekofeminist bir bakışla ve karşılaştırmalı bir şekilde incelenerek bu konuda var olan çalışmaların desteklenmesine katkı sağlamaktır. Bu amaçla yapılan çalışmanın yönelttiği sorular şunlardır: Kitaplarda yer alan görseller gerçeklikle ne derece örtüşmektedir? Cins ve cinsiyet ayrımcılığının/eşitsizliğinin eleştirildiği bu kitaplarda resimlerle birlikte verilen açıklamalar birbiriyle tutarlı mıdır? Çocuk edebiyatından seçilen kitaplara taşıdıkları iletiler bakımından bakıldığında, bu kitaplar çocuğun duygu ve düşünce dünyasında ne gibi değişikliklere yol açmaktadır? Çocuğun metni anlamlandırma sürecinde görsel unsurlar, renkler ve yazılar vb. nasıl bir işlevselliğe sahiptir? Ekofeminist eleştiri odağında incelenen eserler yalnızca çocuklara ulaşmayı mı amaçlamaktadır?

İkili Tahakküm: Kadın ve Doğanın Sömürüsü

İnsanlığın varoluşundan itibaren insan ve doğa arasındaki ilişki değişken bir şekilde ilerler. Bu değişkenlik insanın doğayı farklı açılardan anlamlandırması ile ilgilidir. İlkel dönemlerde doğa; insanların beslenmesi, barınması gibi yaşamdaki temel ihtiyaçları şekillendiren bir unsurdur. Düşünen, öğrenen, tüketen, öğrendiklerini uygulamaya koyan insanın zaman içinde doğanın kendisine sunduklarını kullanmayı öğrenmesiyle doğa ile insan arasındaki ilişkinin yönü değişir. Doğanın bütün kaynaklarını sınırsızca ve dilediği gibi kullanan insan, doğadaki canlı ve cansız bütün bileşenleri egemenliği altına alır. Ataerkil düzene geçişle beraber bu egemenlik sadece doğayla sınırlı kalmayarak kadın da insan tanımının karşılığı kabul edilen erkek egemenliğinin himayesine dâhil edilir. Çünkü hem kadın hem de doğa, ataerkil düşünceye göre sömürülmeye uygun nesnelere olarak sistemdeki yerlerini alır (Özgürbüz, Gedikli 2022: 87).

Eril iktidarın tahakkümü altında bulunan ve pek çok yönde sömürülen doğa ve kadına uygulanan şiddet, ayrımcılık ile eşitsizliğe neden olmaktadır. Söz konusu ayrımcılık ve eşitsizlik konusunda politikalar üreten ve savunuculuk yapan ekofeminizm, 1970'li yılların ortasında ve üçüncü dalga feminizmin etkisiyle ortaya çıkar. Feminizm cinsiyet ayrımcılığına karşı doğmuşken; ekoloji ve feminizm sözcüklerini bir araya getiren ekofeminizm, doğa ile kadınlar arasında güçlü bağlar kurarak ikisinin de erkek egemen sistem tarafından sömürüldüğü düşüncesinden yola çıkar. Kadın ile ekolojik çevreyi birbiriyle bütünleştirerek ikisini ayrılmaz

bir parça olarak gören ekofeminizm, kadınların ezilmesinin diğer her tür baskıyı açıklayan temel baskı biçimi olduğunu öne sürer (Plumwood 2004: 21). Kültür-doğa, erkek-dişi, kendi-öteki, beyaz-beyaz olmayan, mantıklılık-duygusallık, insan-hayvan gibi birçok ikiliği barındıran ve onlara değer biçen dikotomik düşünce yapılarını reddeden ekofeminist kuram; yaratılan bütün ikiliklerin aynı anda özgürleşmesi gerektiğine vurgu yapar ve ataerkil düşünce yapısından kaynaklanan kapitalizm, militarizm, kolonyalizm gibi olguları sorunsallaştırır. Böylelikle kadın ve doğanın haksız tahakkümünün arasındaki bağlantıyı keşfeden, Batı'nın erkek taraflı kadın ve doğa hakkındaki meşru felsefi görüşlerini eleştiren ve taraflı görüşlere çözümler ve alternatifler yaratan ekofeminizm (Warren 1996: 9); Batı toplumlarının kadına ve doğaya yapılan haksızlık karşısında etkin bir yeri olduğunu iddia eder.

Erkeğin kadına uyguladığı baskı ile insanın doğayı sömürme şeklinin aynılığından yola çıkan ekofeminizm, kadın ve doğanın parçalı bir şekilde ele alınmasına karşı çıkar ve her ikisinin bütünsellik çerçevesinde düşünülmesi gerektiğini savunur (Avcil 2021: 939). Bu teoriye göre çevre sorunları kadın sorunları ile birleştirilerek sorunların çözümünde dişil bakış açısı kullanılmalıdır. Ekosistemin temeline inildiğinde doğanın gücü Anadolu'da “Kybele”, Antik Yunan'da “Gaia”, Amerika yerlilerinde “İna”, Uzakdoğu uygarlıklarında “Yin Yang” olarak isimlendirilir (Kuzu 2021: 25). Kybele, Gaia ve İna dişil canlıya karşılık gelirken YingYang ise erkek ve kadına karşılık gelmektedir. Dişil enerjinin doğayla iç içe geçmesinin en önemli nedenlerinden biri hem doğanın hem de kadının sahip olduğu hayat verme gücüdür. Doğanın temsili konusunda kadim sembollerin kadınlığı imleyen rahim, vajina ve meme olması bu sebeptir. Hem doğa hem de dişil güç doğurucu ve çoğaltıcıdır. Her ikisi de değiştirici ve dönüştürücü etkileriyle bereketi, bolluğu, hayat vermeyi çağırır.

Ataerkil düşünce, kadının fiziksel ve psikolojik özelliklerinin yanı sıra tarihsel ve toplumsal süreçlerin de etkisiyle kültür ve doğa şeklinde yarattığı ikili karşıtlıklardan kültürü erkeğe, doğayı ise kadına atfeder. Rasyonel bulmadığı kadını erkek karşısında ikincil addettiği gibi ehlileştirilmemiş doğanın da kültürden daha aşağı bir konumda olduğunu varsayar. Örneğin Aristoteles ve Platon aklın doğadan üstün olduğunu ileri sürerek erkeği akıl ile yöneten pozisyonunda konumlandırırken kadın, hayvan ve doğa yönetilen olarak kabul edilir. Yine Platon'un felsefesinde doğa, iyiliğin alanı ve değerlerin kaynağı sayılan aklın aşağı ve ikincilleştirilmiş bir karşıtıdır. Bir başka deyişle doğa ve beden aşağı olanla, akıl ise üstün olanla eşleştirilir. Platon'un düşüncesinde kadınların aşağılanması ile doğanın aşağılanması eşzamanlı gerçekleşmektedir. Rene Descartes'ın Kartezyen felsefesine dayanan akıl ile doğayı kontrol etme düşüncesinin hâkim olduğu Aydınlanma Çağı'nda durum değişmez, düalist bir yaklaşımla erkek akıl, kültür ve bilim; kadın ise duygu ve doğayla ilişkilendirilmeye devam eder (Berktaş 1996: 73). Bu dönemde her şeyin insanlar için yaratıldığı ve insanların tüm canlılardan üstün olduğu düşüncesi hâkimdir. Akıl ön plana çıkarılır ve doğa bir araç işlevinde kullanılır. Böylelikle erkek, akıl ile yüceltilirken kadın ve doğa değersizleştirilir. Francis Bacon'ın doğanın dişil, bilimin eril olduğunu belirten öngörüsü de (Bacon 2012: 15) eril egemenliğin kadın ve doğaya olan bakışını özetler niteliktedir. Sanayileşme ve kentleşme olgusu ile doğa tam anlamıyla yönetilen ve yönlendirilen bir araç olarak görülür, sömürgecilikle beraber ise bir köleye indirgenir. Sanayileşme ve kentleşme olgusu, başlangıçta insanlığın gelişimi kabul edilse dahi ilerleyen zamanlarda iki durumun yoğun kirliliklere ve kıtlıklara neden olmasıyla yaşanan doğa sorunlarının önüne geçilemez ve durum içinden çıkılmaz bir hal alır.

Kadının doğayla beraber ikincil şekilde kurgulanan konumuna varoluşçuluk felsefesiyle yaklaşan Simone de Beauvoir, “Kadın doğulmaz, kadın olunur” ilkesini öne sürer (De Beauvoir 1956: 273). De Beauvoir'ya göre kadınlık biyolojik bir gerçeklikten çok, toplumsal etkileşimler ve dayatmalar sonucu şekillenen bir kimliktir. Biyolojik, psikolojik veya ekonomik faktörler insan dışısının toplumsal cinsiyet rolünü belirlemede kesin bir kader oluşturmaz; toplumsal cinsiyet kimliği tamamen toplumun etkisi altında şekillenir (De Beauvoir 1956: 273). “Öteki” konumuna hapsedilen kadınlar, doğayla benzer bir kaderi paylaştığından doğada meydana gelen bozulmalara ilk başkaldıranlardır. Modernleşme dönemine gelindiğinde kadın, çevre ve kendisi arasında birtakım ortaklıklar kurarak kendini ve doğayı eril sistemin karşısında yeniden tanımlamaya ve sömürü düzeni karşısında bilinçlenerek politikalar üretmeye başlar:

“Doğurmanın öznesinin doğuran kadın olduğu, beceri, özen ve bilgi gerektiren güçlü, yaratıcı bir şey olarak yeniden tanımlaması doğrultusunda kadınların öncülük ettiği hareket, aynı zamanda doğa-kültür ikiliğini aşmaya yönelik bir hareket de görülmeli. Bu yaklaşımdan doğan eleştirel ekofeminizm, feminist bir bakış açısına göre kabul edilemez hiçbir varsayım içermeyecek, geçmişte ve günümüzde kadının ezilmesinin kilit noktasını oluşturan doğa kategorisini daha çok dikkate alarak geliştirilmiş bir feminist düşünceyi temsil edecektir” (Plumwood 2004: 62-63).

“Kadının ve doğanın sömürülmesi üzerinden eril hegemonya ile ilişki kuran, bunu tarihsel, sosyal ve felsefi temellere dayandıran çevreci feministler kendilerini ekofeminist olarak tanımla[r]” (Özgenç Erdoğan ve diğerleri, 2020: 38). Beden-akıl ikiliği gibi yanlı değer biçmelere dayanan ikili karşıtlıkları reddeden ve eşitlikçi bir düzeni savunan ekofeministler; kadını, doğa içinde aktif bir özneye dönüştürerek kadın ile doğanın baskılanması arasındaki ilişkiyi ortaya koyar ve bütüne hitap edecek bir bilinç yaratmak için mücadele eder. Zira kadın, toplumda sömürü nesnesi olarak görülmediğinde doğa da sömürü nesnesi olmaktan çıkacaktır.

Hayvan hakları odağında ekofeminist kurama bakıldığında ortak muhalefet, sömürüye karşı duruş, dışıl ilişki ve toplumsal adalet gibi konular göze çarpmaktadır. Hayvan hakları savunuculuğunu da kapsayan ekofeminizm, doğal dünyadaki tüm canlıların değerli olduğuna inanan bir perspektiften hareket eder. İnsanın diğer türler ve doğal çevreyle olan ilişkisinde ahlaki sorumluluk ve adaleti vurgular. Sömürü kültürüne karşı çıkarak insanların diğer canlıları ve doğal kaynakları sadece kendi çıkarları için sömürmemesi gerektiğini savunur. Bu anlamda hayvanları ve doğayı kullanma, sömürme ve istismar etme eylemlerine karşı çıkar. Dışıl ve dışıl olmayan arasındaki hiyerarşik ve ayrımcı ilişkileri ele alan ekofeminizm; kadınlar, doğa ve hayvanlar üzerindeki baskıların benzerliklerini ve bağlantılarını vurgular. Böylelikle kadınların ve diğer dışıl varlıkların ayrımcılığa maruz kalmasının aynı sistemin bir parçası olduğunu ileri sürer. Sadece insanlara odaklanan adalet anlayışının yetersiz olduğunu ve tüm canlıların hak ve refahının gözetilmesi gerektiğini savunur. Bu çerçevede, hem hayvanların hem de doğanın korunması ve onlara saygı gösterilmesi önemli bir hedef olarak görülür. Tüm canlıların birbirine bağlı olduğunun ve dayanışma içinde olunması gerektiğinin altı çizilerek insanların diğer türlerle ve doğal çevreyle daha sürdürülebilir bir ilişki geliştirmeleri için önemli bir temel oluşturulur.

Sen Hangi Hayvanları Kurtarırdın?

Hayvan Kurtarma, Patrick George'un Greenaway ödülüne aday gösterilen kelimesiz resimli kitabının etkileşimli versiyonudur. Bu eser, eğlenceli ve kolay anlaşılır bir şekilde hayvan hakları konusuyla ilk kez tanışanlar için tasarlanmıştır. Hayvan kurtarıcısı bir kahramana dönüşen okurlara eşlik eden kitapta şeffaf sayfaları çevirmek suretiyle insanlar tarafından yaşam alanları ihlal edilen hayvanlar, yine insanlar tarafından kurtarılmaktadır. Metin içermeyen, yalnızca görsellerle ilerleyen kitap, henüz başlangıç seviyesindeki bireylerin hayvan hakları konusuyla ilk kez karşılaşmalarına yönelik bir kaynaktır. Kitapta basit ve canlı resimler, asetat örtüler yardımıyla etkileşimli sayfalara dönüşerek iki farklı durum arasındaki değişim okura sunulmaktadır. Her hayvan için ikişer sayfa olarak tasarlanan resimlerle hayvanların vahşi doğada ne kadar mutlu olduğu vurgulanmaktadır. Aynı formatta ilerleyen eserde sağdaki resimler hayvanın insan etkisiyle yaşadığı olumsuz durumları ifade ederken asetat örtü kaydırıldığında sol sayfa aynı hayvanın doğadaki mutlu halini göstermektedir. Renk uyumu ve iletilmek istenen mesaj bakımından bir bütünlük taşıyan eserde, özellikle çocuklar başta olmak üzere her yaşta okura hayvanları kurtarabilme edimi ve bilinci kazandırılmaya çalışılmaktadır.

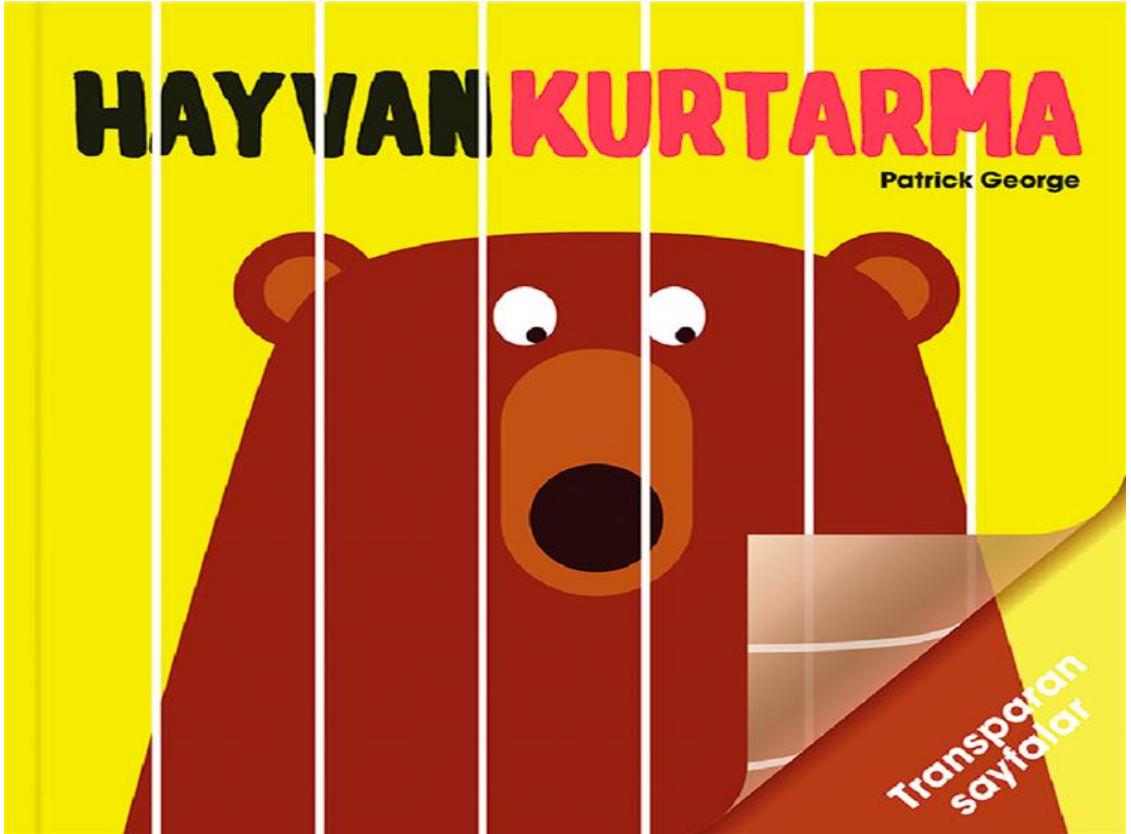
Kitabın ön kapağında sarı arka plan üzerinde kahverengi bir ayı yer almaktadır. Görseldeki beyaz çizgilerden hareketle bu ayının bir kafeste olduğu anlaşılmaktadır. Eserin başlığında yer alan “HAYVAN” ibaresi siyah renkte olup parmaklığı temsil eden beyaz çizgilerin arkasında kalmışken devamında gelen “KURTARMA” kelimesi ise kırmızı renkte ve çizgilerin önündedir. Söz konusu farklılık, ait olmadıkları ortamlarda çeşitli yollarla hapsedilmiş veya yaşam hakları ellerinden alınmış hayvanların, bu yerlerden çıkarılıp tamamen özgür oldukları alanlarda yaşamasını imlemektedir. Yine kafesin içinde mutsuz olduğu görülen ayının sağ alt köşede “Transparan sayfalar” yazan yerden çevrilmeye başlayan sayfaya odaklanan gözleri ile çevrilen sayfanın altında yok olan parmaklıklar, aynı mesajı okura iletmektedir. Eserin arka

kapağında ise kitapla ilgili iki adet kısa tanıtım yazısı yer almaktadır. Bu yazıları ön kapaktaki görselin metne dökülmüş hali kabul etmek mümkündür:

“Bu kitapta, hayvan kurtarıcısı bir kahramana dönüşüyorsun. Hayvanları kurtarmak için, sadece şeffaf sayfaları çevirmen yeterli! Eğlenceli, kolay ve hayvan hakları meselesiyle ilk tanışma niteliğinde. Kitapta hiç yazı yok yani senin için doğru olan sözcüğü kendin seçebilirsin! Sen hangi hayvanları kurtarırdın?”
“Bir kaplan, bir fil, bir timsah ya da bir kaplumbağa olmanın ne anlama geldiğini ancak hayal edebiliriz. Ama yardıma muhtaç vahşi hayvanları neden kurtarmamız ve korumamız gerektiğini anlayabiliriz. Bizi insan yapan budur. Bu kitap, her çocuğun daha merhametli bir geleceğe uzanan yolculuğunda başlangıç noktası olmalı.”

Will Travers OBE, Özgür Doğanlar Derneği'nin Başkanı (2021).

İki tanıtım yazısının arasında gözlerinde siyah maske bulunan cinsiyetleri ve ten renkleri birbirinden farklı iki çocuk resmedilmektedir. “Gözleri kapatan siyah suç maskesi” ekseriyetle sinema, çizgi romanlar veya kurgusal hikâyelerde kullanılan bir semboldür. Bu maske; suç işleyen karakterlerin kimliklerini saklamak, toplumun normlarından kaçmak veya kahramanlık yaparken anonim kalmak gibi çeşitli nedenlerle tercih edilir. Diğer bir ifadeyle bahsi geçen maske; suç işlemek gibi olumsuz amaçlarla kullanılabilmesi gibi aynı zamanda protesto veya toplumsal hareketlerde de görülebilir. Bu tür maskeler, aktivistlerin kimliklerini gizleyerek belirli bir konuya dikkat çekmek veya bir mesaj iletmek için kullanılabilir. Arka kapakta resmedilen maskeler de çocuklar başta olmak üzere tüm okurlara hayvan haklarını savunan bir aktivist hissi yaşatmaktadır.

Resim 1. *Hayvan Kurtarma* adlı eserin ön kapağı

Etkileşimli sayfaların öncesi ve sonrasında, koyu mavi bir arka planda yer alan beyaz parmaklıklar bulunmaktadır. Eser bağlamında demir parmaklığın sembolik anlamları kısıtlama, tutsaklık ve ayrımcılıktır. Demir parmaklık, genellikle hapisane veya hapsedilme durumunu temsil eder. Özgürlükten mahrum bırakılmışlık, hareket özgürlüğünün kısıtlanması ve tutsaklık hissiyle ilişkilendirilebilen parmaklık; fiziksel, zihinsel veya toplumsal bakımdan hissedilen sınırlamaların ifadesidir. Ayrıca sınırların, ayrımcılığın ve

dışlanmanın sembolüdür. Görsel, fiziksel veya sosyal engellerin varlığını ve gruplar arasındaki ayrılığı temsil eder. Yine insan ve hayvan arasında yaratılan hiyerarşik ilişkide iç ve dış arasındaki ayrımı temsil etmekte, aidiyet ve dışlanma kavramlarına göndermede bulunmakta, içeride olanla dışarıda konumlandırılan arasındaki fiziksel veya metaforik sınırlama veya ayrımı vurgulamaktadır. Demir parmaklığın simgelediği tüm anlamlar, başlangıç kısmında sağ köşede yer alan demir parmaklıklar arkasındaki kaplan bedeninin arka kısmı ve kuyruğu ile pekiştirilmektedir. Doğal ortamından koparılıp bütünlüğü bozulmuş hayvan, yarım bir şekilde betimlenmektedir. Yine koyu mavi arka planın kullanıldığı son kısımda ise beyaz parmaklıklardan ikisi bükülerek geniş bir alan açılmıştır ve kaplanın görselde yer almayışı, onun bu alandan kaçıp demir parmaklıkların dışına çıktığı ve özgürlüğüne kavuştuğu anlamına gelmektedir.

Esere bir bütün olarak bakıldığında hayvanların çeşitli şekillerde sömürüldüğü durumların öne çıktığı görülmektedir. Bunlar gıda endüstrisi, giyim endüstrisi, avcılık, evcil hayvan ticareti, hayvanat bahçeleri ve eğlence sektörü, balıkçılık ve deniz ürünleri endüstrisi gibi sömürü şekillerini kapsamaktadır. Görseller boyunca hayvan haklarına saygı göstermenin ve hayvanları sömürüden korumanın, etik ve adil bir dünya için önemli bir adım olduğu mesajı verilmektedir. Çünkü hayvanlara saygı göstermek, yaşam haklarına saygı duymak ve acıya maruz kalmalarını en aza indirmek insanların ahlaki sorumluluğudur ve bu sorumluluk sadece hayvanların iyiliğiyle ilgili değildir; aynı zamanda insanların yaşam kalitesini ve gezegenin sürdürülebilirliğini de etkiler. Hayvanlar, doğal ekosistemlerin önemli bir parçasıdır ve ekosistemlerin denge ve sağlıklarının korunmasında kritik bir rol oynar. Bir türün yok olması veya aşırı avlanması, doğal dengenin bozulmasına ve diğer türlerin etkilenmesine neden olabilir. Dolayısıyla hayvanların korunması; tarım, balıkçılık, ormancılık gibi sektörlerde sürdürülebilirliği destekler. Doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımı ve gelecek nesillere sağlıklı bir çevre bırakma amacıyla hayvanların yaşam alanları ve doğal yaşam koşulları korunmalıdır.

Eserde şeffaf sayfanın yer aldığı ilk görselde, hayvanların avlanıp deri elde etmek amacıyla postlarının kullanılması eleştirilmektedir. Sağ tarafta kapalı bir mekânda kırmızı bir koltukta oturan erkek figürün bacakları ile ayakları görünmekte, ayaklarının altında beyaz püsküllü bir halı ile üzerine monte edilmiş gibi duran bir kaplan postu bulunmakta, sol üst köşede ise saksıda bir bitki resmedilmektedir. Erkeğin ayaklarının altındaki post, hayvanların yaşam hakkına saygı gösterilmediği anlamına gelmektedir. Hayvanların avlanıp postlarının kullanılması, onları sömürmek ve onlara acı çektirmek demektir. Hayvanların postlarından elde edilen ürünlerin kullanımı etik dışıdır çünkü hayvanların doğal haklarına saygı gösterilmesi gerekmektedir. Görselde özellikle bir erkeğin kullanılması, ataeril sistemin hayvan bedenini değersiz ve kendi sömürüsüne açık bir nesne şeklinde gördüğünü imlemektedir. Sol taraftaki görselde ise üst tarafta saksıda bulunan bitkinin yaprakları ile aynı biçim ve renkte olan ağaç yaprakları yer almaktadır. Resmin sol tarafında turuncu renk üzerinde siyah çizgileri olan bir kaplan bulunmakta ve bu kaplanın sadece vücudunun bir kısmı ile kuyruğu görünmektedir. Görselin alt tarafında ise yeşil renkli çimenler vardır. Doğadan bir kesit sunan bu görselde bütünlüğü bozulan unsur kaplandır. Sol taraftaki görsel doğadan bir kesit sunarken yan sayfadaki görselde fiziksel olarak kapalı bir mekân betimlenmektedir. Bu mekân hem kaplan hem de bitki için psikolojik bakımdan da kapalı mekân halini almıştır çünkü başta yaşam hakkı elinden alınan kaplan olmak üzere her ikisi de doğal hayatından koparılıp insan tarafından tüketilen bir biçime sokulmuştur. Şeffaf sayfa çevrildiğinde kaplan bir dekor unsuru olarak yer aldığı tüketim zincirinden kurtarılmakta ve doğadaki hayatına yeniden kazandırılmaktadır. Kapalı mekânda şaşkın yüz ifadesiyle hareketsiz biçimde betimlenen kaplan, doğada mutlu bir ifadeyle havaya zıplamaktadır. Böylelikle kaplanın doğal davranışlarını sergileme, keşfetme ve yaşam alanında hareket etme hakkı kendisine geri verilmektedir.

Resim 2. *Hayvan Kurtarma* adlı eserin 1. ve 2. sayfaları (Şeffaf sayfayı çevirmeden önce)

Resim 3. *Hayvan Kurtarma* adlı eserin 1. ve 2. sayfaları (Şeffaf sayfayı çevirdikten sonra)

Hayvanın kapalı bir mekânda bir dekor unsuru şeklinde kullanıldığı bir diğer görsel grubu avlanma odaklıdır. Hayvanın sömürüye maruz bırakıldığını gösteren görselde şömine ve koltuğun arkasındaki duvarda iki çerçeve asılıdır. İlk çerçevede koyu yeşil şapkası, aynı renkteki kıyafeti ve kızıl bıyığı ile bir avcı resmedilmektedir. Yanındaki çerçevede ise bahsi geçen avcı tarafından öldürülen ve doldurularak duvara asılan bir geyik kafası yer almaktadır. Şeffaf sayfa çevrildiğinde geyik başı vücuduyla birleşerek bütün bir şekilde ormandaki ortamına geri dönmekte, özellikle avlanma başta olmak üzere hayvanların, insanların baskı ve egemenliğinden kurtarılacak korunmasına yönelik bir bilinç oluşturulmaktadır.

Avlanma; tarihsel ve kültürel bakımdan erkeklikle ilişkilendirilen, şiddeti ve öldürmeyi normalleştiren bir eylemdir. Toplumsal cinsiyet rolleri, ataerkil normlar ve erkeklik algıları ile yakından ilişkili olan eylem; erkekler arasında sosyal statü sembolüdür. Avcı; dayanıklılık, cesaret, yetenek ve liderlik gibi erkeklik özelliklerini temsil etmekte, erkekliğini kanıtlayarak toplum içinde saygın bir konuma yükselmektedir. Avcının üzerindeki askerî gücün sembolü kabul edilen asker yeşili kıyafet ve şapka, ataerkil sistemdeki avcı ve askerlik ortaklığı üzerinden belirlenen erkeklik algılarına işaret etmektedir. Bu kavramlar, erkeklerin güçlü, koruyucu, saldırgan ve baskın olarak değerlendirildiği bir toplumda erkekliği temsil eder. Avcılık ve askerlik faaliyetleri özellikle öldürme eylemi vasıtasıyla erkeklerin sosyal statüsünü, gücünü ve itibarını arttırırken kadınlar genellikle bu rollerde sınırlı bir varoluşa sahiptir veya tamamen dışlanmaktadır. Portredeki avcının kanı ve

ölümü çağrıştıran kızıl renkli bıyıkları, ataerkil sistemin erkeklik dayatmasını görünür kılmaya devam eder. Bıyık, ataerkil toplumsal yapıda erkeklerin “gerçek” erkekliklerini kanıtlama aracıdır ve toplumsal baskı altında erkeklerin bıyık gibi fiziksel özelliklere sahip olmaları beklenir. Bıyık gibi fiziksel özelliklerin erkeklikle ilişkilendirilmesi, cinsiyetler arasında yaratılan ayrımın göstergesidir ve cinsiyetin biyolojik temelden çok toplumsal olarak inşa edildiği feminist tezine uygun düşmektedir. Bıyık gibi özelliklerin erkeklikle ilişkilendirilmesi, kadınların bu normlara uyması durumunda kadınlığından sapmış gibi algılanabileceği ve ayrımcılığa maruz kalabileceği anlamına gelir. Feminist perspektif, toplumsal cinsiyet normlarının esnek ve çeşitlilik gösteren bir şekilde ele alınması gerektiğini savunur. Her bireyin cinsiyetini ve kimliğini özgürce ifade etmesi ve kendi bireysel tercihlerine göre şekillendirmesi gerektiğini vurgular. Bu perspektife göre bıyık gibi fiziksel özelliklerin erkeklikle sınırlanması yerine cinsiyetin çok boyutlu ve çeşitlilik gösteren bir spektrum olduğu anlayışı benimsenmelidir.

Hayvanların dekoratif unsur olarak kullanıldığı alanlardan bir diğeri giyim endüstrisidir. Giyim endüstrisi, hayvanların sömürülmesi ve zarar görmesi hususlarında öne çıkmaktadır. Bu endüstride hayvanların derileri, kürkleri veya tüyleri elde edilir. Söz konusu deri, kürk veya tüy üretimi için hayvanların öldürülmesi veya kötü koşullarda tutulması gerekmektedir. Hayvanların derileri, kürkleri veya tüyleri için özel olarak yetiştirilip öldürülmesi ya da avlanması etik açıdan sorunlu bir uygulamadır. Eserde söz konusu duruma iki ayrı yerde değinilmektedir. İlkinde timsah derisinden yapılmış bootie bir ayakkabı aracılığıyla anlatılan hayvan hakları ihlali, konuyla ilgili ikinci görselde inci küpe ve kolye takan “şık” bir kadının boynundaki as kürküyle pekiştirilmektedir. Şeffaf sayfalar çevrildiğinde bir kadının ayağındaki timsah göle, yine bir kadının boynundaki as ise ağacına geri dönmektedir. Doğal yaşamlarına dönen hayvanlar aracılığıyla etik ve sürdürülebilir bir giyim sektörü vurgusu yapılmakta, hayvanlara zarar vermeden ve onların haklarını göz önünde bulundurarak üretim yöntemleri ve malzemelerin seçimi konusunda duyarlı yaklaşımlar benimsenmesi gerektiğinin altı çizilmektedir. Tüketici olarak hayvan dostu ve etik moda markalarını desteklemenin ve hayvanların haklarının ihlal edilmediği ürünleri tercih etmenin önemli olduğu mesajı, çocuklar başta olmak üzere tüm okurlara iletilmektedir.

İkinci olarak sağ taraftaki görsellerde, hayvanlardan imal edilen ürünlerin tüketicisi olarak kadın figürlerin yer alması, hayvanlardan sonra kadın bedeni üzerinde uygulanan baskının göstergesidir. Giyim ve moda endüstrisi genellikle kadınlara odaklanır ve kadınlara yönelik bir pazar yaratır. Kadınların dış görünüşleriyle güzellik standartlarına uymaları beklenir, dışarıdan belirlenen ve erkek gözüne hitap eden normlara koşut şekilde onlara “şık” ve “çekici” olmaları dayatılır. Bu, kadınların kendilik saygısı ve beden imajı üzerinde olumsuz etkiler yaratır ve kendilerini sürekli olarak değiştirmek zorunda hissetmelerine yol açarak onları pasif tüketici rolüne sokar. Böylelikle kadın bedeni ayakkabıya dönüşen bir timsah ya da kürke dönüşen bir as gibi nesneleştirilir. Birçok kadın, moda akımlarına uymak veya statü sembolü kabul edilen nesnelere sahip olmak için hayvan kaynaklı ürünleri satın alma baskısıyla karşı karşıya kalır. Bu durum, tüketici olarak sisteme dâhil edilen kadınların, hayvanların yaşamlarının sömürülmesine katkıda bulunmalarına yol açar. Dolayısıyla hem hayvanların giyim ve moda endüstrisi için öldürülmesi hem de kadınlara dayatılan güzellik algısı, tüketim kültürü ve nesneleştirme üzerine kurulu olan ataerkil düzenin birer yansımasıdır. Eserde hayvan ve kadın haklarına duyarlı yaklaşımları, hayvanları ve kadınları sömürmeyen moda anlayışlarını desteklemek gerektiği vurgulanmaktadır. Sürdürülebilir ve etik moda, hayvanlara zarar vermeden ve kadınları nesneleştirmeden üretilen ürünleri teşvik eder. Aynı zamanda dayatmalar olmadan çeşitliliği kabul eden, kadınların kendilik saygılarını ve özgüvenlerini güçlendiren bir güzellik anlayışı desteklenmelidir.

Hayvanları sömüren bir başka büyük sanayi kolu, gıda endüstrisidir. Gıda endüstrisi; hayvanların et, süt ürünleri, yumurta gibi gıda maddelerinin üretimi için sömürüldüğü bir sektördür ve hayvanların büyük ölçüde endüstriyel çiftliklerde yetiştirilerek sıkışık ve hijyenik olmayan koşullarda tutulmasını içerir. Hayvanlar, genellikle doğal davranışlarını sergileyemeyecekleri stresli bir ortamda yaşamak zorunda bırakılır. Eserde balık ve tavukların yer aldığı üç ayrı görsel grubuyla bu endüstri eleştirilmektedir. Hayvan sömürüsünün betimlendiği görselde tavuklar endüstriyel bir çiftlikte hareket etme özgürlüklerinin kısıtlandığı, doğal davranışlarını sergileyemedikleri yetersiz koşullarda tutulmaktadır. Tavukların kapalı alanlarda yetiştirilmesi, fiziksel ve duygusal durumları bakımından birçok soruna yol açmakta, hastalıkların yayılma riskini artırmaktadır. Ayrıca kapalı alanlarda tavuk yetiştiriciliği, tavukların güneş ışığına erişimini sınırlamaktadır.

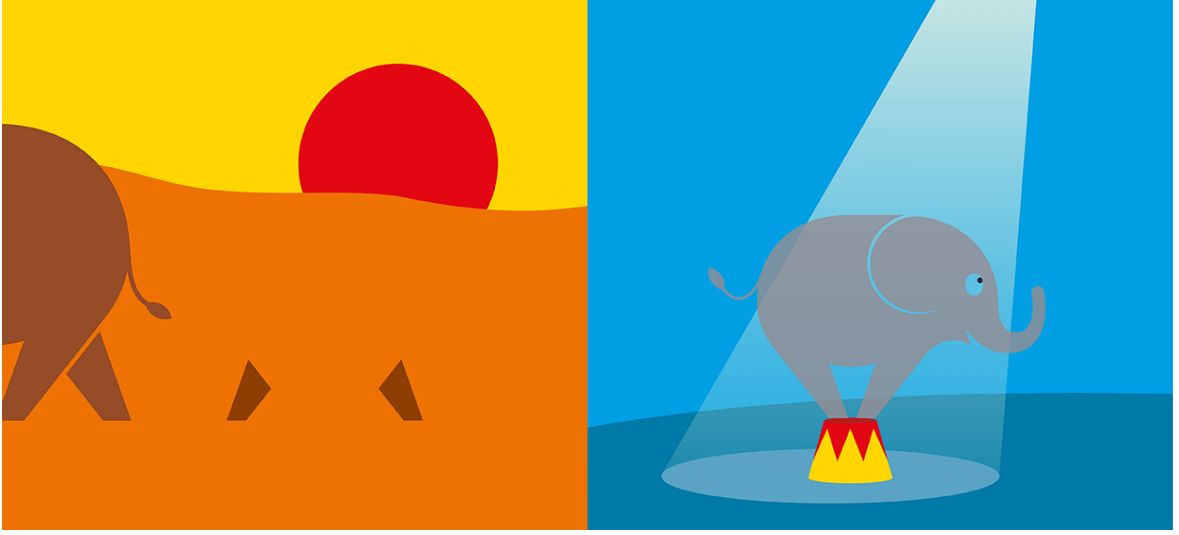
Şeffaf sayfanın çevrilmesiyle ise tavuklar dış mekânda serbestçe dolaşma ve güneş ışığına erişme hakkına kavuşmaktadır.

Bir diğer görsel grubunda, sağ tarafta erkek egemen sistemin avcı yönünü tekrar vurgulayan bir balıkçı gemisi büyük bir ağ ile balık avlamaktadır. Bu ağın içinde sadece balıklar değil, aynı zamanda bir deniz kaplumbağası vardır. Sol tarafta ise bir kumsal ve yumurtalar resmedilmektedir. Şeffaf sayfa çevrildiğinde ağdaki kaplumbağa yumurtalarının yanına aktarılmakta, ağdaki balıklar ise yerinde kalmaktadır. Gemiyle balık avı, endüstriyel olarak büyük ölçekli avcılığın bir şeklidir. Büyük balıkçı gemileri, açık denizlerde veya diğer su kaynaklarında balık avlamak için kullanılır. Bu yöntemde genellikle ağlar kullanılarak birçok balık aynı anda avlanabilir. Gemiyle balık avcılığı, görselde de görüldüğü üzere deniz ekosistemlerine zarar vermektedir. Aşırı ve rastgele avlanma, türlerin neslinin tükenmesine veya ekosistem dengesinin bozulmasına yol açmakta, yan ürün olarak avlanan diğer deniz canlıları da zarar görmektedir. Bu konuda dikkate alınması gereken önemli noktalar, balık avcılığının sürdürülebilir bir şekilde yapılması ve balık popülasyonlarının korunmasıdır. Deniz ekosistemlerinin ve deniz canlılarının geleceği için birtakım önlemler ve sürdürülebilir avlanma uygulamaları gereklidir. Böylelikle tükenme riski altındaki türlerin korunmasını ve ekosistem sağlığının gözetilmesini sağlamak mümkündür.

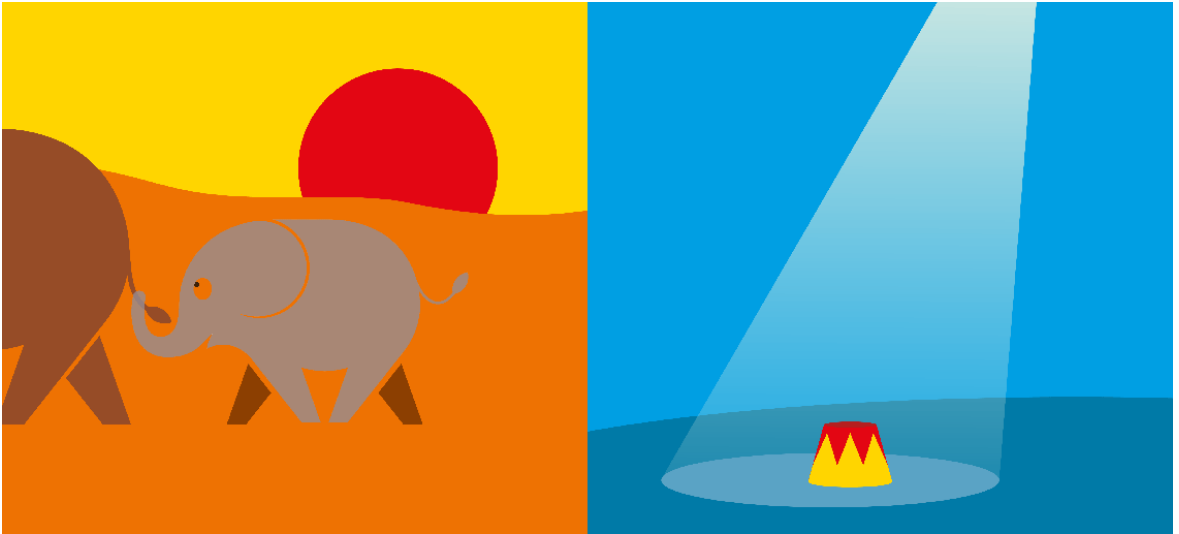
Gıda sektörüyle ilgili üçüncü görselde, Asya’da zenginlik ve mevki göstergesi olan geleneksel köpekbalığı yüzgeci çorbasına değinilmektedir. Sağ tarafta ortasında yüzgeç olan bir kâse çorba varken sol tarafta denizde yüzen beş köpekbalığı görülmekte ve içlerinden birinin yüzgeçleri bulunmamaktadır. Şeffaf sayfa çevrildiğinde çorbadaki yüzgeçler ait olduğu yer olan köpekbalığının vücuduna geri dönmekte ve balığın parçalara ayrılmış vücut bütünlüğü yeniden sağlanmaktadır. Dünyada rağbet gören bu geleneksel çorba için köpekbalıkları öldürülmekte veya canlı olarak gemiye çekilip yüzgeçleri kesilerek yeniden denize geri atılmaktadır. Söz konusu uygulama, köpekbalıklarının acı çekmesine ve ölümüne yol açmaktadır. Köpekbalığı avlama ve yüzgeç kesim uygulamaları, *Hayvan Kurtarma*’da olduğu gibi hayvan hakları savunucuları tarafından da sert bir şekilde eleştirilmekte ve nesli azalan birçok köpekbalığı göz önünde tutularak ticari amaçlar için hayvanların acı çekmesine, travma yaşamasına ve yaşam haklarının ihlal edilmesine neden olan geleneklerin önlenmesi mesajı verilmektedir. Ayrıca gıda sektöründe hayvan bedeninin tüketilmesi, beslenmede hayvan haklarına saygı duyulan veganlık ve vejetaryenlik gibi beslenme şekillerini akla getirmektedir. Avcılık ve erkeklik arasındaki ilişki sebebiyle et yemek, erkek tahakkümünün ayrılmaz bir parçası kabul edildiğinden vejetaryenlik ve veganlık ataerkil kültürde rahatsızlık işaretleri sayılmaktadır ve erkek egemen söylemde tüketim nesnesi olarak kullanılan hayvanlar, kayıp gönderge şeklinde tanımlanmaktadır (Adams 2021: 309).

Eserde öne çıkan bir diğer hayvan sömürsü alanı eğlence sektörüdür. Hayvanat bahçeleri, sirkler, tematik parklar ve turistik atraksiyonlar gibi aktivite alanları; hayvanların tutsaklık altında tutulmasına ve doğal yaşamlarından uzaklaştırılmasına yol açar. Bu tür yerlerde hayvanlar genellikle stresli koşullara maruz kalır ve doğal davranışlarını sergileme imkânı bulamaz. Eserde hayvanat bahçesindeki ayı, sirkteki fil ve tematik parktaki balina aracılığıyla istismar edilen hayvanların durumu gözler önüne serilir ve bu üç hayvan şeffaf sayfalar aracılığıyla doğal ortamlarına gönderilir. Hayvanat bahçeleri, sirkler ve tematik parklar; hayvanları sergilemek ve eğlence amacıyla kullanmak için tasarlanmış ticari tesislerdir. Bu tesisler, maddi çıkarlar uğruna hayvanları sömürmektedir. Öncelikle bahsi geçen tesislerde yaşayan hayvanlar, genellikle doğal yaşam alanlarından büyük ölçüde farklı ortamlarda tutulmaktadır. Söz konusu farklılık; hayvanların doğal davranışlarını sergilemelerini, geniş alanlarda dolaşmalarını ve türlerine özgü ihtiyaçlarını karşılamalarını engellemektedir. Kafesler, havuzlar veya sınırlı alanlar içinde yaşamak zorunda kalan hayvanlar; stres, sıkıntı ve davranış bozuklukları gibi sorunlarla karşılaşmaktadır. Ziyaretçilerin eğlenme istekleri ve merak ihtiyaçlarını tatmin etmek için gösteri ve etkinliklerde kullanılan hayvanların birçok durumda doğal davranışlarından sapmaları gerekmekte ve bu hayvanlar zorbalık ile fiziksel/psikolojik baskılara maruz kalmaktadır. Örneğin; hayvanların zorla eğitildiği gösteriler, hayvanların doğal özgürlüklerini ve refahlarını ihlal etmektedir. Özellikle hayvanat bahçelerinde ekseriyetle üreme programları yoluyla hayvan nesilleri sürdürülmeye çalışılmaktadır. Ticari çıkarlara hizmet eden üreme programları, hayvanların türlerine özgü ihtiyaçları gözetilmeden gerçekleştirilmekte; hayvanların sağlığı, refahı ve genetik çeşitliliği olumsuz yönde etkilenmektedir.

Hayvanların eğlence sektöründeki sömürsünün anlatıldığı üç görsel grubunda öne çıkarılan değer empatidir. Doğal yaşam alanları ile familyalarından uzaklaştırılan hayvanlar, yalnızlığa mahkûm edilmiştir. Hâlbuki hayvanlar, hemcinsleri ile yaşama hakkına sahiptir. İlk görselde, hayvanat bahçesinde demir parmaklıkla çevrili bir kafesin içindeki ayıya bakan kız çocuğu ve babası el ele tutuşmaktadır. Ayının sırtı okura dönüktür. Sol taraftaki görselde ise yavru ayı, bir derenin yanında yine sırtı dönük bir şekilde yalnız oturmaktadır. Şeffaf sayfa çevrildiğinde kafesteki ayı, yavrusunun yanına aktarılmakta; sağ tarafta insanlar arasında var olan ebeveyn-çocuk ilişkisi, sol taraftaki görsel için de geçerli olmaktadır. Sirkte yine doğal ortamından koparılıp yapay ışık altında seyirlik bir malzemeye dönüştürülen fil, şeffaf sayfa yardımıyla güneşin ışığı altındaki çölde ebeveynine kavuşmaktadır. Bedenine oranla oldukça küçük bir havuz içerisinde çocuk seyirciler önünde resmedilen ve havuzun yanında göz maskesi takan çocuk tarafından gözetlenen balinanın da doğal ortamına kavuşturulduğunda bir balınayla aynı karede yer aldığı görülmektedir. Hayvanlar arasındaki ebeveyn-çocuk ilişkileri, insanlar arasındaki ilişkilerden önemli farklılıklar gösterse dahi birçok benzerlikler de bulunmaktadır. Bazı hayvan türlerinde ebeveynler, yavrularının bakımı ve korunması konusunda önemli bir rol oynar. Anne hayvanlar yavrularını emzirir, besler ve onları güvende tutmak için çaba sarf eder. Baba hayvanlar da yuva yapma, yavruları besleme ve koruma gibi görevleri yerine getirir. Kısacası insanlarda olduğu gibi hayvanlarda da ebeveynler ve yavrular arasında güçlü bir bağlılık ve iletişim kurulur.

Resim 4. *Hayvan Kurtarma* adlı eserin 3. ve 4. sayfaları (Şeffaf sayfayı çevirmeden önce)

Resim 5. *Hayvan Kurtarma* adlı eserin 3. ve 4. sayfaları (Şeffaf sayfayı çevirdikten sonra)

Eserde temas edilen son husus, evcil hayvan ticaretidir. Sağ taraftaki görselde yağın yağmurun altında çöp kutusunun içinde bir köpek resmedilmektedir. Arkasındaki binalarda sadece bir pencerenin ışığı yanmaktadır. Şeffaf sayfa çevrildiğinde çöp kutusundaki köpek, muhtemelen ışığı yanan pencere önündeki küçük kızın kucağına aktarılmakta ve kız tarafından sahiplenildiği mesajı verilmektedir. Kedi ve köpek başta olmak üzere ticari amaçlarla yetiştirilen ve satılan evcil hayvan ticaretini iki bakımdan değerlendirmek gerekmektedir. Öncelikle doğal ortamlarından uzakta yetiştirilen bu hayvanlar, tutsaklık koşullarında doğup büyürler ve insanlar tarafından beslenirler. Herhangi bir hayvanın sorumluluğunu üstlenmekte zorlanacak kişiler, hayvanı satın aldıktan bir süre sonra genellikle sokağa bırakılmaktadır. Sokağa bırakıldıklarında doğal ortamda hayatta kalmak için gereken becerilere sahip olmayan evcil hayvanlar; yiyecek bulma, barınma, avcılardan korunma gibi temel ihtiyaçlarını karşılamada ve hayatta kalmada zorlanmaktadır. İkinci olarak sokakta yeterince sahiplenilmeyi bekleyen hayvan varken onları görmezden gelip petshoplardaki hayvanları satın almak hem hayvan haklarına aykırıdır hem de ekosistemin dengesini bozmaktadır. Bu nedenlerden dolayı petshoplardaki hayvanların satın alınması ve sokağa bırakılması, etik açıdan kabul edilemez ve doğal dengeyi bozan bir eylem olarak değerlendirilir. Hayvanları satın almadan önce iyi bir şekilde düşünmek, evcil hayvan sorumluluğunu üstlenmek ve öncelikle sokaktan, hayvan barınaklarından veya hayvan kurtarma kuruluşlarından evlat edinmeyi tercih etmek gerekmektedir.

Senin Gibi Ben de Dünyanın Bir Parçasıyım

Senin Gibi isimli resimli çocuk kitabını yazan Jean-Baptiste Del Amo, resimleyen Pauline Martin'dir. Yirmi sekiz sayfadan oluşan kitabın ön kapağında, yeşil yaprakları olan bir dalın üzerinde turuncu bir sincap bulunmaktadır. Sincabın karşısında turuncu hırkası ve mavi pantolonuyla elinde çiçek tutan küçük bir çocuk yer almakta ve ikisi de birbirlerine gülümsemektedir. İkisinin üzerinde yine turuncu renkte “Senin Gibi” yazmaktadır. Hem başlık görevinde olan hem de metin boyutunda bir leitmotif halini alan “senin gibi” ifadesi, empati değeri taşımakta ve bir kişinin başka bir kişiye kendini onun yerine koyduğunu ve onun deneyimlerini anlamaya çalıştığını ifade etmektedir. Empati, insan ilişkilerinde önemli bir rol oynadığı gibi insan ve hayvan ilişkilerinde de etkilidir. Bu duygu; insan ve hayvanlar arasında bağ kurmayı, karşılıklı anlayışı artırmayı ve daha destekleyici bir yaşam ortamı oluşturmayı teşvik eder. Kitabın arka kapağında, ön kapaktaki görseli ve başlığı destekleyen kısa bir metin ile hemen altında aralarında sevgi bağı bulunan çocuk, tavşan, domuz, tavuk ve civciv tasvir edilmektedir: “Senin gibi, ben de bu narin ve güzel dünyanın bir parçasıyım. Onu hep birlikte paylaşıyoruz. Jean-Baptiste Del Amo ve Pauline Martin'den hayvanlarla olan yakınlığımıza şefkatle ışık tutan bir kitap. Bütün çocuklarla paylaşılması dileğiyle!” (2020). İç sayfalarda da çocukların kolaylıkla idrak edebileceği yalın ve samimi üslup devam ettirilmekte, sohbet havasındaki cümlelerle doğrudan okura hitap edilerek okur metnin içine çekilmekte ve okurun empati kurma becerisi güçlendirilmeye çalışılmaktadır.

İnsanların hayvanlara empatiyle yaklaşması hem hayvanların hem de insanların yaşam kalitesi bakımından önemlidir. Hayvanlarla empati kurma; onların duygularını, acılarını ve ihtiyaçlarını anlamaya ve onlara saygı göstermeye yönelik bir anlayışı ifade eder. Empatik bir yaklaşım, hayvanların iyi yaşam koşullarına sahip olmalarını, fiziksel ve duygusal ihtiyaçlarının karşılanmasını, acı ve sıkıntıdan korunmalarını sağlar; hayvanların istismar ve sömürsüne engel olur. Hayvanlara empatiyle yaklaşmak, doğal ekosistemlerin korunmasına katkıda bulunur. Hayvanlar, birçok ekosistemin önemli birer parçasıdır ve ekosistemlerdeki dengenin sürdürülmesinde kritik bir rol oynarlar. Empatiyle hayvanlara yönelik koruma ve rehabilitasyon çabaları, ekosistemlerin sağlığını ve biyolojik çeşitliliği korumak için önemlidir. Bununla beraber hayvanlarla kurulan empati, insanların birbirlerine karşı daha anlayışlı, destekleyici ve adil olmalarına yardımcı olur çünkü insan ve hayvan arasındaki empati bağı, toplumsal empatiyi de genişletir ve insanların daha etik bir toplum inşa etmelerine katkıda bulunur.

İnsan ve hayvan özdeşliği üzerine kurulan eserin sol taraftaki görselleri hayvanlarla ilgiliyken sağ tarafta aynı hususta insanlarla ilgili bir görsel paylaşılmaktadır. Hayvan türleriyle ortak bir ataya sahip olan memeliler sınıfındaki insanlar, evrimsel olarak hayvanlarla yakın akrabalık ilişkisindedir. Bu nedenle, insanlar ve diğer memeliler arasında bazı davranışsal ve duygusal benzerlikler vardır. Eserde değinilen ilk benzerlik aile olgusudur. Renk, çizim ve hikâye bakımından birbirini tamamlayan görsel grubunda, soldaki resimde çimlerin üzerinde ikisi gri, üçü kahverengi beş tavşan bulunmaktadır; sağdaki resimde ise anne, baba ve iki çocuktan oluşan bir insan ailesi betimlenmektedir. Ön planda yer alan ve metin kısmına bakan tavşanın cümleleri olduğu hissettirilen ifadelerde, tavşan öndeki kız çocuğuna ve dolayısıyla insan okura hitap ederek kendisinin de bir

ailesi olduğunu ve sevdikleriyle birlikte yaşadığını dile getirmektedir. Hayvanlar da sosyal organizasyonlara sahiptir; yavrularını büyütme ve korumak için aile benzeri yapılar oluşturmaktadır.

Resim 6. *Senin Gibi* adlı eserin 2. sayfası

Renk uyumunun sağlandığı ve ikili ortak kurgunun eser sonuna kadar devam ettiği resimli çocuk kitabında, öne çıkan durumlardan biri insan ve hayvan arasındaki duygusal benzerliktir. Kitapta değinilen duygular; sevgi, bağlılık, şefkat, korku, endişe, acı, üzüntü, neşe ve özgürlük hissidir. Hayvanlar hem insanlarla hem de hemcinsleriyle sevgi ve bağlılık duygularını yaşayabilir; güçlü duygusal bağlar geliştirebilir. Bu bağ, insanlarda olduğu gibi karşılıklı sevgi, sadakat ve güvene dayanır. Söz konusu durum, yavrusunu şefkatle yalayan inek ve çimlerin üzerinde babasının göğsüne yatan kız çocuğu aracılığıyla aktarılmaktadır. Beşinci görsel grubunda, muhtemelen hayvanat bahçesinde bir kafes içerisine hapsedilmiş üzgün bir kaplan ile scooter'dan düşerek dizini yaraladığı için ağlayan bir çocuğun yer aldığı resimler arasında bağlantı kurulmaktadır. Hayvanlar da fiziksel acı, kayıp, tutsaklık gibi travmatik deneyimler yaşadıklarında üzüntü duyabilirler. Bu tür deneyimlerde hayvanların davranışları değişebilir, enerjileri düşebilir ve depresif belirtiler gösterebilirler. Özellikle resimdeki üzgün kaplan gibi bazı hayvanlar için hayvanat bahçelerinde kafese kapatılmak, doğal yaşam ortamlarından ayrılmak ve hareket alanı bulamamak stres yaratabilir. Çünkü hayvanlar içgüdüsel olarak geniş alanlarda dolaşma, avlanma ve sosyal etkileşimde bulunma gibi davranışlar sergilerler. Hayvanat bahçelerindeki kafesler; içgüdüsel davranışları sınırlamakta, hayvanların fiziksel ve zihinsel uyarılarını engellemektedir. Söz konusu durumlar; hayvanların stres, sıkıntı veya mutsuzluk

yaşamına neden olmaktadır. Yedinci görsel grubunda karanlık bir ormanda yalnız başına kalan bir köpek ile evde yalnız başına bir çocuk resmedilmekte ve diğer görsellerin aksine iki resimde de canlı renkler yerine siyah ve tonları kullanılmaktadır. Köpek ve çocuğun yüzü ile beden dilindeki ifade korkudur. Kulakları aşağıya ve geriye düşen köpek korku, endişe ve stres duyguları altındadır ve içinde bulunduğu durumu “Senin gibi, ben de bazen korkuyorum. Karanlıkta, yalnız kaldığımda, gölgeler tehdit ettiğinde...” (Del Amo 2020: 13-14) cümleleriyle aktarmaktadır. Zira insanlar gibi hayvanlar da korku ve endişe duygularını yaşamakta, tehlikeli bir durumla karşılaştıklarında veya kendilerini tehdit altında hissettiklerinde tepki göstermektedir.

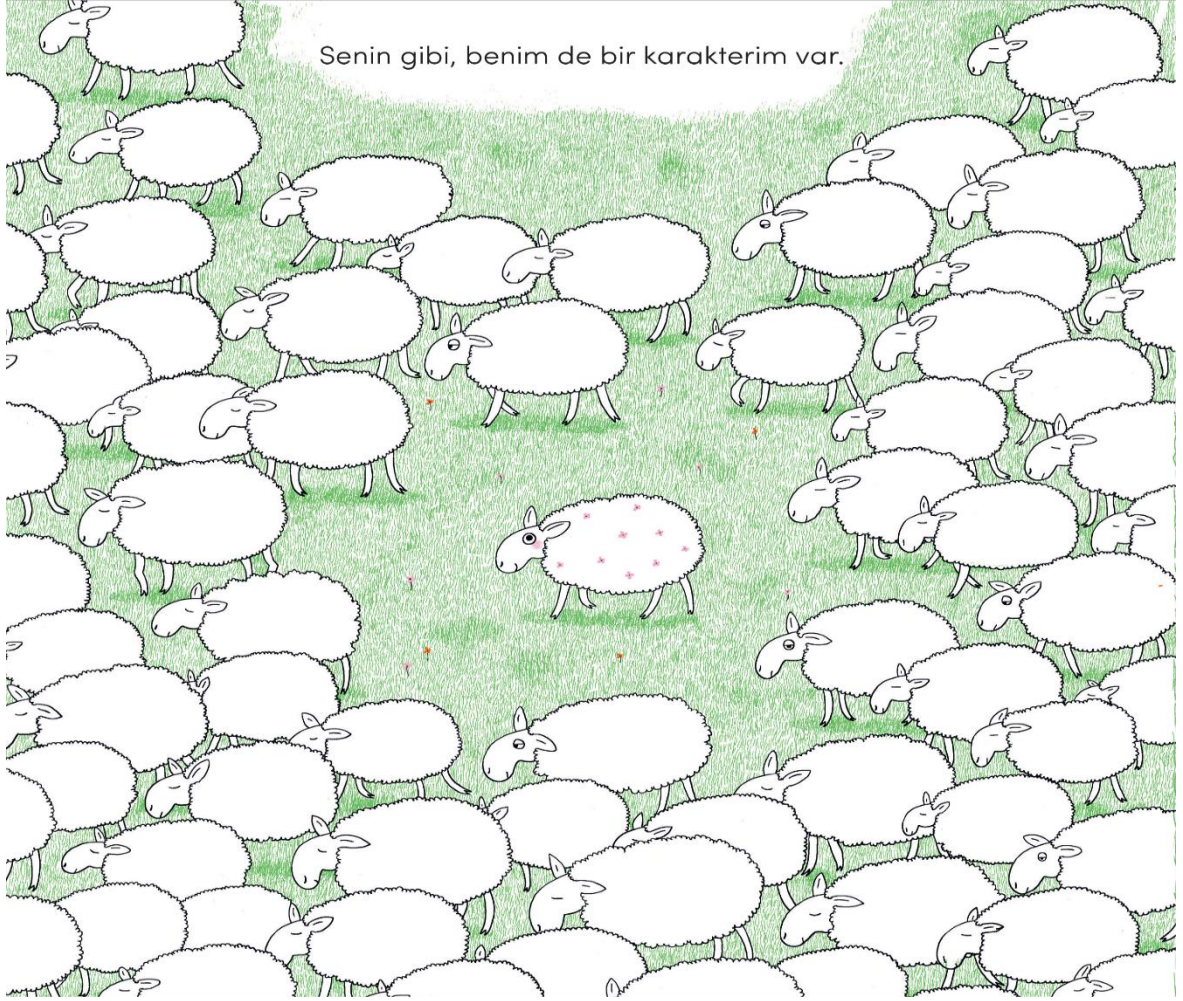
Duygusal benzerliğin ardından öne çıkan bir diğer özellik eylemlerle ilgilidir. Çeşitli hayvanlar tarafından onların da insanlar gibi yemek yediği, oyun oynadığı, öğrendiği, koştuğu, atladığı, yüzdüğü ve uçtuğu dile getirilmekte ve bu eylemler görsellerle desteklenmektedir. İnsanlar daha karmaşık bir düşünce sürecine, dil becerilerine ve karmaşık sosyal yapılara sahip olsalar dahi bahsi geçen eylemler hususunda temelde benzer güdülerle hareket ederler. Hem hayvanlar hem de insanlar açlık hissi duyarak beslenmek için gıda tüketirler. Çünkü yaşayan bütün canlıların enerji elde etmek, büyümek ve hayatta kalmak için beslenmeleri gerekmektedir. Oyun oynama da bütün canlılar arasında paylaşılan evrensel bir aktivitedir. Özellikle insan ve hayvan yavruları; oyun aracılığıyla eğlenir, sosyal becerilerini geliştirir, fiziksel yeteneklerini deneyimler ve zihinsel uyarımlar elde eder. İnsan ve hayvanların ortak eylemlerinden bir diğeri konuşmadır. Hem hayvanlar hem de insanlar iletişim kurarlar, ancak iletişim şekilleri kitapta da belirtildiği üzere farklılık gösterir. Hayvanlar; vücut dili, sesler, kokular ve görsel işaretler gibi çeşitli iletişim araçlarını kullanırken insanlar konuşma, yazı, jestler, yüz ifadeleri ve beden dili gibi daha karmaşık şekillerde iletişim kurmaktadır.

Bir başka görsel grubunda, yuvalar arasındaki bağlantıya değinilmektedir. Yağmurlu bir havada ağaçtaki yuvalarında resmedilen goril ve kucağındaki yavrusunun yan tarafında yine yağmurlu bir havada evde oğluna kitap okuyan anne görseli yer almaktadır. Goril yavrusu, çocuğa “Senin gibi, ben de kendimi iyi hissetmeyi seviyorum, sıcacık yuvamda, yağmurdan uzakta...” (Del Amo 2020: 5-6) şeklinde seslenmekte ve her ne kadar yuvaları arasında karmaşıklık düzeyi, boyut ve estetik açıdan farklılıklar olsa dahi yuvanın verdiği his bakımından ortaklıklara işaret etmektedir. Bütün canlı varlıklara nüfuz eden yuva, ondan mahrum kaldığında bellekte ve bedende boşluklar yaratmaktadır çünkü mevcudiyetin mekânsal referansıdır (Aytaş, Ulutaş 2021: 55). Hem hayvanların yuvaları hem de insanların evleri, varoluşu anlamlandırmanın ve mekânsal olarak konum belirlemenin bir yoludur. Her ikisi de bir aidiyet alanıdır, dış etkenlere karşı bir tür sığınaktır, barınma, dinlenme, beslenme ve üreme gibi amaçlara hizmet eder, içinde bulunan bireylerin güvende hissetmesini ve korunmasını sağlar.

Eser boyunca paylaşılan ortaklıklar eşliğinde tüm canlıların biricikliği vurgulanmakta, dünyayı zenginleştiren ve çeşitlilik sağlayan farklılıklar olumlanmaktadır. Canlıların biricikliği; her bir canlının kendine özgü özelliklere, yeteneklere ve deneyimlere sahip olduğunu ifade etmektedir. Canlı türleri temelde paylaştıkları ortaklıklar olsa dahi genetik yapıları, fiziksel özellikleri, davranış kalıpları ve çevreleriyle birbirinden farklıdır. Bu nedenle altıncı görsel grubunda da belirtildiği üzere aynı cinsten olsa bile her canlının kendine özgü bir kimliği ve değeri vardır. Sağda konumlanan resimde yer alan gruptaki bütün çocukların aynı olmaması gibi bir sürüdeki koyunların da hepsi birbirinden farklıdır. Çünkü canlılar arasında geniş bir genetik çeşitlilik bulunur. Farklı türler, alt türler ve bireyler arasında genetik varyasyonlar mevcuttur. Her canlının kendine özgü değeri ve ekosisteme katkısı vardır. Bu nedenle, doğal çeşitliliğin korunması ve canlıların haklarına saygı gösterilmesi gerekmektedir.

Farklılıkların olumlanması; herkesin birbirini anlamaya, kabul etmeye ve birbirine saygı göstermeye odaklanması anlamına gelmektedir. Canlılar arasındaki farklılıkların takdir edilmesi hoşgörü, adalet ve eşitlik gibi değerleri desteklemekte; kapsayıcı ve çeşitlilikten güç alan bir ekosistemde daha iyi bir uyum ve barış ortamının oluşmasına yardımcı olmaktadır. Ekofeminist kuramda da insanın diğer canlılar üzerindeki tahakkümü sorgulanırken hayvanların nesneleştirilmeleri ve sömürülmelerine karşı çıkılır (Uzel 2006: 192). Ataerkil sistem ise erkekten farklı kabul ettiği kadını ve doğayı ikincil addederek onların farklılıklarını değersizleştirmekte ve sömürüye açık hale getirmektedir. Ataerkil sistemde kadın ile hayvan haklarının, değerlerinin ve özgürlüklerinin ihmal edilmesinin sebepleri hiyerarşik yaklaşım, nesneleştirme ve insan üstünlüğü inancıdır. Hiyerarşik bir yapıya dayanan ataerkillik, kadınların ve hayvanların erkeklere göre daha düşük bir değere sahip olduğunu varsayar. Kadınlar ve hayvanlar, ataerkil sistemde genellikle erkeklerin

hizmetine, isteklerine yanıt veren nesnelere veya kaynaklar olarak görülür. Çünkü kadınlar, özellikle cinsel nesneleştirme yoluyla erkeklerin arzularını tatmin etmek için kullanılan birer araca dönüşürken hayvanlar da insanların hizmeti doğrultusunda kullanılan “şey”ler olarak algılanır. Dolayısıyla insanlar diğer canlılar üzerinde egemenlik kurabilir ve onları kendi amaçlarına uygun olarak kullanabilir. Yine ataerkil ideolojiye göre erkekler, diğer canlılara ve doğaya hâkimdir ve bunları kendi çıkarları için kullanma hakkına sahiptir. Bu inanç, erkeklerin kadınlara ve hayvanlara karşı egemenliklerini haklı çıkarmaya yönelik bir argüman olarak kullanılmakta ve farklılıkları değersizleştirmektedir. İncelenen eserde görsel grupları ve “senin gibi” ifadesinin leitmotif olarak kullanıldığı metin aracılığıyla bahsi geçen yanlı algılar sorgulanarak ve eşitlikçi değerlere dayanan bir perspektif takip edilerek bu tür değersizleştirmelere karşı çıkmaktadır. Esere göre bir canlının aidiyeti değil, bu canlının acı çekebilme, memnuniyet duyabilme, kendi türüyle ilişki kurabilme gibi özelliklere sahip olması önemlidir. Bu nedenle, bir canlı türünü öncelemek yerine türler ve cinsiyetler arası eşitlik ve adaleti savunan bir yaklaşımı benimsemek gerekmektedir. Dolayısıyla eser, kapanışta insan ve hayvanların bir arada yer aldığı resimle beraber “Senin gibi, ben de bu narin ve güzel dünyanın bir parçasıyım. Onu hep birlikte paylaşıyoruz. Birbirimizden farklı olsak da benim de bir kalbim var. Tıpkı senin gibi...” (Del Amo 2020: 23-24) diyerek okurlarını, hayvanlarla ilişkilerini yeniden değerlendirmeye yönlendirmektedir. Görsellerde yer alan çocukların farklı ten renklerine ve cinsiyetlere sahip olması, anne ve baba başta olmak üzere cinsiyetlere yüklenen rollerin toplumsal cinsiyet ekseninde şekillenmemesi ırkçılık ve cinsiyetçilik konusunda da farkındalık yaratmayı amaçlamakta; ırksal eşitlik, kapsayıcılık ve ayrımcılığa karşı mücadele değerlerini yansıtmaktadır. Çeşitliliği ve eşitliği teşvik eden bir yaklaşımı yansıtan eserdeki her figür kendi benlik değerini ve potansiyelini ifade etme şansına sahiptir.

Resim 7. *Senin Gibi* adlı eserin 11. sayfası

Sonuç

Ekofeminist hareket, doğayı ve feminist ideolojiyi kendine odak noktası alır; erkek egemen sistemi eleştirerek hiyerarşik yapıda sömürülen canlıları savunmasız bırakan unsurları yeniden inşa etmeyi, cins ve cinsiyet eşitliğini amaçlar. Ekofeminizm, kadının ve doğanın yok sayılması ve ortak bir şekilde sömürülmesinin nedeninin kapitalist ataerkil sistem olduğunu savunur. Türçülük ve cinsiyetçilik arasındaki yakın ilişkiye dikkat çeker ve kadının erkek egemenliğinden çıkarak özgürleşmesiyle doğanın da özgürleşeceğini dile getirir. Bu çalışma, ekofeminist kuram perspektifiyle cins ve cinsiyet eşitsizliği, sömürü, ataerkil yapı gibi kavramları temel alarak doğaya ait olanın ikincil plana atılması, yok sayılması ve sömürülmesini eleştirel bir şekilde incelemektedir. *Hayvan Haklarına Giriş Seti*'nde yer alan *Hayvan Kurtarma* ve *Senin Gibi* adlı kitaplarda, ataerkil kabullerin yıkılması, cins ve cinsiyet eşitliğine dayalı bir dünya inşa edilmesi, çocukların doğa ve hayvan sevgisi konularında bilinçlendirilmesi, onlara farkındalık kazandırılması ön planda yer almaktadır.

Her iki kitabın okur kitlesi ekseriyetle çocuklar olmasına rağmen bu kitapların yetişkin okurlara da hitap ettiğini söylemek mümkündür. Kitaplar, verilmek istenen iletiler bakımından birçok ortak özelliği bünyesinde barındırmaktadır. Aktarılmak istenen düşünceler, canlı renklerin kullanıldığı ve gerçekliği yansıtan sade resimler yardımıyla okura sunulmaktadır. İncelenen ilk kitapta metin yokken ikinci kitapta kısa ve anlaşılır bir dille yazılmış resimlerle tutarlı metinler bulunmaktadır. İlk eserde şeffaf sayfalar aracılığıyla yaratılan empati duygusu ikinci kitapta ağırlıklı olarak sohbet üslubunda yazılan cümleler vasıtasıyla sağlanmaktadır. Böylelikle hayvanlar hakkında farkındalık kazandırma, empati geliştirme ve doğaya duyarlılık aşılama gibi amaçlara hizmet edilmekte, çocukların hayvanlara olan ilgileri ve sevgileri güçlendirilerek bilinçli bireyler yetiştirilmesi hedeflenmektedir.

Kaynakça

- Adams, Carol J. (2021). *Etin Cinsel Politikası*. (Çev. Günay Tezcan, Mehmet Emin Boyacıoğlu). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Avcil, Ceren (2021). “Ekofeminizmin Düşünsel Temelleri Üzerine Bir Değerlendirme”, *World Women Conference (11-12 Şubat)*. İstanbul: Işpec Yayınevi. s. 937-947.
- Aytaş, Murat; Ulutaş, Selçuk (2021). “Yuva ve Yersiz Yurtsuzlaşma Kavramları Çerçevesinde Kız Kardeşler Filmi Üzerine Bir Çözümleme”, *İdil Sanat ve Dil Dergisi*, C. X. s. 53-62.
- Bacon, Francis (2012). *Novum Organum: Tabiatın Yorumu ve İnsan Âlemi Hakkında Özlü Sözler*. (Çev. Sema Önal). Ankara: Say Yayınları.
- Berktaş, Fatmagül (1996). “Ekofeminizm ya da Yüreğin İyimserliği”, *Kadın Araştırmaları Dergisi*, C.V. s.73-76.
- De Beauvoir, Simone (1956). *The Second Sex*. Trans. H. M. Parshley. London: Lowe and Brydone.
- Del Amo, Jean Baptiste (2020). *Senin Gibi*. (Res. Pauline Martin). (Çev. Sara Adakan). İstanbul: Meav Yayıncılık.
- George, Patrick (2021). *Hayvan Kurtarma*. (Çev. Dila Altındış Balcı). İstanbul: Meav Yayıncılık.
- Gezgin, Elif (2017). “Kadın ve Doğa Üzerindeki Tahakküme Alternatif Bir Bakış: Ekofeminizm Üzerine Bir Değerlendirme”, *Border Crossing*, C.V. s. 396-412.
- Kuzu, Yaren (2021). *Ekofeminizm Perspektifinden Doğa Kadın Tahakkümü ve Petra Kelly Bağlamında Ekofeminizme Bakmak*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Arel Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Özdemir, Hacı; Aydemir, Duygu (2019). “Ekolojik Yaklaşımlı Feminizm / Ekofeminizm Üzerine Bir Değerlendirme: Kavramsal Analiz, Tarihi Süreci ve Türleri”, *Akdeniz Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Dergisi*, C.V/2. s. 262-278.
- Özgenç Erdoğan, Neslihan; Karaalioğlu, Onur; Ömür, İhsanur (2020). “Kadın ve Doğa İlişkisi Bağlamında Ekofeminizmin Sanata Yansımaları”. *Sanat Dergisi*, (36). s. 33-50

Özgürbüz, Merve Esra; Gedikli, Büşra (2022). “Kurbağa Prens Masalının Yeniden Yazımı: Prens Olmak İstemeyen Prenses İsimli Resimli Çocuk Kitabının Eleştirel Bir Çözümlemesi”. *Filoloji Alanında Teori ve Araştırmalar* içinde. (Ed. Gülnaz Kurt). İzmir: Serüven Yayınevi. s. 73-101.

Plumwood, Val (2004). *Feminizm ve Doğaya Hükm etmek*. (Çev. Başak Ertür). İstanbul: Metis Yayınları.

Uzel, Esra (2006). *Feminizm ve Doğa Ekseninde Ekofeminizm*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Warren, Karen (1996). *Ecological Feminist Philosophies*. Indiana: University Press.